

Posudek na diplomovou práci Marka Dubského

Přečtení předložené práce ve mně vyvolává ambivalentní pocity: na jednu stranu jde o zajímavé a místy inovativní dílo snažící se přijít na kloub tomu, jak spolu organismy v tropických horách vycházejí a jaké to má důsledky pro patrnosti v druhovém bohatství, na druhou stranu obsahuje závažné nedostatky v množství větším než malém.

Ke kladům této diplomky patří bezesporu poměrně velké množství údajů, které autor dokázal o ptáčích západoafrických hor pro svůj výzkum shromáždit. Těchto informací existuje po celém širém světě jen malinko, jsou roztroušeny v řadě různých reportů a další šedé literatuře a stvořit z nich skutečná data muselo dát nemalou práci. Další zajímavý aspekt představuje neortodoxní způsob zpracování dat, jenž byl v některých ohledech přínosný. Nakonec lze zmínit úsporný, a přitom výstižný styl, jímž se autor v práci vyjadřuje; v jeho důsledku se celá vejde na nějakých 50 stránkách – takováto úspora papíru je bezesporu k přírodě i k oponentově času nanejvýš ohleduplná. No, ale tím bych asi výčet pozitiv mohl zakončit a přejít k problémům, jejichž seznam je bohužel rozsáhlejší.

V první řadě mám potíže přijmout už samotný způsob, jak je tato práce zadána a pojata. Mám za to, že prostě neexistují dostatečně dobrá data, pomocí nichž by bylo možné vztah diverzity a nadmořské výšky mezi jednotlivými horami ve studované oblasti srovnat, resp. z nich vyvodit něco o mechanismech, které zjištěné rozdíly vyvolávají. Za to však studenta popotahovat nechci – to je spíše věc školitele a s ním si tohle můžeme v klidu vyříkat u oroseného püllitru nebo (snad ještě lépe) u lahvinky něčeho ostřejšího. Ostatně já Ondrovu motivaci pro tenhle výzkum docela chápu – když člověk projíždí studovanou oblastí a mívá všechny ty zalesněné kopce, představuje si, co všechno tam tak asi létá, a pak o tom listuje ve spisech starých mistrů, tak jej ten nápad se na ty hory takto analyticky kouknout musí vzrušit více než odhalená nožka černé gazely... Ale to teda nechme raději až do té hospody...

Na první pohled člověka v práci upoutá podivné členění jejího začátku: za miniaturním Úvodem se objeví přehled hypotéz vznášejících se v jakémsi vzduchoprázdnu, po nichž následuje Metodika. Její první kapitole však představují jakási teoretická východiska práce, jež ovšem žádnou metodikou ani materiálem nejsou. On by to nakonec nemusel být až takový problém – proč se nevymanit z té zasmrádlé svěrací kazajky zaběhnutých vědeckých postupů a nepojmout to nějak nově a voňavěji? Třeba mít ten krátký velmi všeobecný Úvod, pak hezky podrobnou Teorii ústící v jasně formulované Cíle práce, do nichž se organicky vetknou testované hypotézy. Takový nový způsob by mohl být funkční a smysluplný, což se ale o tom, co najdeme v práci, říci nedá – teoretická část bohužel neobsahuje informace nutné k formulování některých hypotéz, konkrétně těch o mezidruhové koexistenci a kompetici podél výškového gradientu. On by si to autor asi uvědomil, kdyby ta teorie byla normálně v Úvodu, ale když ji má holt v Metodice, zřejmě mu to uniklo.

Samotná teoretická část práce není příliš uspokojivá. Autor v kapitole „Teorie vysvětlující altitudinální gradient diverzity“ sice hezky rozvádí jednotlivé možnosti průběhu diverzity s nadmořskou výškou, ale pak další vysvětlení utne s tím, že jsou „nad rámec této práce“ – tomu si dovolím oponovat, protože právě ta by mohla tvořit rámec těm hypotézám, které jej nyní postrádají. Pozoruhodnou kapitolou je část „Altitudinální gradient u ptáků“, který je de facto o tom samém, co pojednává kapitola předchozí. Proč se tam takto osamoceně jako ten kůl v plotě tyčí, nechápu.

Další nepravosti spatřuji v metodách. A to jak v jejich použití, tak ve verbálním popisu a konečně i v prezentaci výsledků jimi dosažených. Co se týká popisu, chybí mi jasné

vyjádření, jak se z literárních pramenů, což si představuju jako nějaká slovní líčení nebo souhrnné tabulky, dosáhlo vytvoření datové matice použité k analýzám (tu by ostatně nebylo od věci ukázat mezi přílohami; rozhodně by je to zdobilo více než nynější tabulky různých typů shluků, kterým více slušelo vypodobnění obrazem). Dále – při zpracování byly coby klíčové nástroje použity shluková analýza a Diceho koeficient. Ani v jednom případě však není vysvětlen princip, podle kterého daná analýza funguje, což znemožňuje pochopit, co onen ukazatel vlastně znamená. Tohle by bylo vhodné předvést už jen proto, aby uchazeč dokázal, že analýze rozumí a že jen tupě neaplikoval nějaký pro něj neznámý postup, který mu někdo poradil. Jako nechtěný vtip pak působí odkazy na literární zdroje, které ony principy mají blíže vysvětlovat, kdy citace jednoho zdroje není dle uvedených údajů dohledatelná a druhý zdroj v seznamu literatury pro jistotu vůbec nefiguruje.

V případě použití a prezentace analýz také bruslíme po velmi tenkém ledě. Není mi např. jasné, proč se podobnosti hor neřešily kromě shlukové analýzy i nějakou mnohorozměrnou technikou typu CCA – pak by totiž bylo vidět nejen vzájemné podobnosti nadmořských výšek, ale i hierarchičnost jejich gradientů, a hlavně by se dal rovnou otestovat vliv environmentálních proměnných (třeba vlhkosti nebo vzdálenosti) na rozdíly v ptačích společenstvech, k čemuž mimochodem nabádají v Úvodu formulované hypotézy. Dále nerozumím použití species-area vztahu, když se po něm neptá žádná hypotéza; on sice vesměs hezky vychází, jelikož však nevíme, co si o něm máme myslet, působí dost samoúčelně. Velkou záhadou mi jsou kap. 3.1.1. („Závislost počtu ptačích druhů na nadmořské výšce“) a kap. 3.1.2. („Průběh druhové diverzity ptáků ve studované oblasti“), resp. Graf 1 a Graf 2. Přestože se jmenují každá trochu jinak (a každý z grafů trochu jinak vypadá), popisují a zobrazují úplně to samé pomocí stejných dat a odlišnosti jsou pouze stylistického rázu. Rád budu pretendentem usvědčen z omylu. Úplně největším zklamáním byla asi nejzajímavější část práce – analýza překryvu nik a nadmořských výšek u potenciálně si konkurujících druhů. Nic takového totiž v práci nenajdeme – místo ní se autor omezuje jen na slovní popis vybraných dvojic druhů; to by se ještě tak hodilo pro nějakou průměrnou bakalářku, do diplomky je to však zoufale málo. V ní by měla nastoupit fylogenetická (nebo aspoň obyčejná) regrese testující faktory, které s tím souvisejí, jenže to už bychom chtěli trochu příliš...

Značné rozpaky ve mně vyvolává Diskuse, které chybí právě to, co jedna z jejích kapitol (opět s nechtěnou ironií) pojmenovává, a sice „Výsledky v kontextu literatury“. Z jistého pohledu bychom pro slabou úroveň Diskuse práce mohli mít jisté pochopení – jelikož u řady věcí scházejí pořádné výsledky se statistickými analýzami, je výsledková část až „diskusně“ upovídáná. Takže poté nepřekvapí, že v samotné Diskusi již jaksi není o čem mluvit... Ale přeci jen – kdyby autor projevil aspoň náznak zájmu o nějakou literaturu, která se tématem jeho práce zabývá, zjistil by, že jde o v poslední době hojně diskutovanou problematiku: nové výsledky z Kilimandžára a dalších východoafrických hor by mu poskytly pozoruhodný srovnávací materiál z trochu jiné oblasti, o němž by se dalo na stránkách diplomky bohatě přemýšlet a spekulovat. Ohromující je potom ignorování klíčové studie z roku 2019 týmu Davida Hořáka, mezi jejíž spoluautory patří i školitel práce, která má velmi podobné zaměření jako předložená diplomka a pochází ze stejné oblasti. V tomto ponurém výčtu pak už není žádným překvapením, že se nulové pozornosti dostalo i nyní nově rozpoutané diskusi o kompetiční dominanci výše vs. níže elevačně posazených druhů na tropických horách. I z těchto důvodů je Diskuse skutečně žalostná a v samotné práci i přes všelijaké další nedostatky působí jako její nejhorší část. Všimněme si třeba, že v Metodice docela zdařilý popis přírodních podmínek jednotlivých hor, se skoro stejně, jenom poněkud ledabyleji, opakuje i v Diskusi...

Nakonec se musím zmínit ještě o formální stránce předložené práce. Ta v některých rysech není špatná – jak jsem již psal, autor píše svěžím stylem a třeba gramatických chyb najdeme přiměřené množství. Do očí však uhodí nevyzrálость formulací, kde hraje důležitou roli obeznámenost s vědeckým řemeslem: např. teorie nemůže v přírodě nic „způsobovat“ (hrůzné následky působení marxismu-leninismu v lidské společnosti nechme stranou), v přírodě působí procesy, o nichž teorie pojednává; řada termínů je užívána nevhodně (např. odchyt ptáků je nahrazen poněkud zhovadilým pojmem „mist-netting“); klíčový obrázek podobnosti společenstev jednotlivých hor (Graf 4) je nepřehledný, protože nadmořské výšky měly být intuitivně znázorněny barvami (jako na mapě) a různé symboly měly odlišovat jednotlivé hory, přičemž teď je to přesně obráceně. Tato obeznámenost se samozřejmě nezíská za tři neděle, nýbrž postupným a pečlivým studiem.

Když své hodnocení shrnu, jsem na pochybách, jaký závěr přijmout. Coby mírný oponent snesu poměrně hodně, a i během čtení předložené práce jsem byl dlouho jejím příznivcem. Nějaké nedostatky ve statistice nebo v Úvodu dovedu odpustit a blbě prezentované výsledky jsou pořád ještě Výsledky. Za alfu a omegu diplomek však považuju Diskusi, protože ta ukazuje, jak hluboce vlastně autor studovanému systému rozumí. A tady jsme, podle mého názoru, svědky dosti zásadního selhání. O osudu práce koneckonců rozhodne svým osvětleným a emancipovaným hodnocením komise. Avšak pokud mám nakonec vyjádřit svoje mínění, musím dát, byť mě to doopravdy mrzí, palec dolů.

Jiří Reif, oponent

V Moravskoslezském Kočově, 21. 8. 2020